

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТА ПЕРЕШКОДИ РОЗВИТКУ
МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИSTRATEGIC DIRECTIONS AND OBSTACLES TO THE DEVELOPMENT
OF SMALL ENTERPRISES IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

У статті досліджено стратегічні напрями розвитку малих підприємств в аграрному секторі України та визначено ключові перешкоди, що стримують їх розвиток. Обґрунтовано важливу роль малих підприємств у забезпеченні продовольчої безпеки держави та соціально-економічному розвитку сільських територій через створення робочих місць, забезпечення доходів сільського населення та наповнення місцевих бюджетів. Систематизовано основні стратегічні пріоритети розвитку малого підприємництва, серед яких виділено технологічну модернізацію, фінансове забезпечення, розвиток кооперації, нарощування експортного потенціалу, кадрове забезпечення, інфраструктурний розвиток, екологізацію та цифровізацію виробництва. Виявлено та проаналізовано основні перешкоди розвитку малих аграрних підприємств, зокрема обмежений доступ до фінансових ресурсів, недосконалість інфраструктури аграрного ринку, нерівні умови конкуренції, недостатній рівень державної підтримки та складність земельних відносин. Запропоновано комплекс механізмів подолання виявлених перешкод, що включає розробку спеціальних кредитних програм, створення кооперативних складських комплексів, розвиток сільськогосподарської кооперації, спрощення процедур отримання державної підтримки, вдосконалення механізмів оренди землі та розвиток системи аграрного дорадництва.

Ключові слова: малі підприємства, аграрний сектор, стратегічні напрями розвитку, перешкоди розвитку, сільські території, державна підтримка, аграрна інфраструктура, кооперація, фінансове забезпечення, цифровізація.

The article investigates the strategic directions and obstacles to the development of small enterprises in the agricultural sector of Ukraine in the context of ensuring the food security of the state and socio-economic development of rural areas. The relevance of the study is due to the critical role of small agricultural enterprises in ensuring the diversification of agricultural production, creating jobs in rural areas and increasing the financial capacity of territorial communities. The methodological basis of the study is a systematic approach to the analysis of economic phenomena, including methods of theoretical generalization, comparative analysis, systematization and classification to identify key strategic priorities and barriers to the development of small businesses in the agricultural sector. The study identifies and systematizes ten key strategic priorities for the development of small agricultural enterprises, including: technological modernization, financial support, development of cooperation, building export potential, human resources, infrastructure development, greening of production, digitalization, improvement of state support and market integration. The main obstacles to the development of small agricultural enterprises have been identified, including financial constraints, infrastructure problems, market barriers, imperfect state support, land issues, human resources, technological limitations, and legislative instability. For each of the identified obstacles, specific mechanisms for overcoming them are proposed, which form a comprehensive system of measures to support the development of small business in the agricultural sector. The practical value of the study lies in the formation of a scientific and methodological basis for the development of a state policy to support small business in the agricultural sector and improve the mechanisms of its development at the regional level. The proposed recommendations can be used by public authorities and local governments in the development of targeted programs to support small businesses, as well as by managers of small agricultural enterprises in the formation of development strategies. The results of the study create a theoretical and methodological basis for further scientific research in the field of small business development in the agricultural sector and can be used to improve the mechanisms of state support for this segment of the economy.

Keywords: small enterprises, agricultural sector, strategic directions of development, obstacles to development, rural areas, state support, agricultural infrastructure, cooperation, financial support, digitalization.

УДК 332.3:338.436

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.16-5>

Ковбаса О.М.¹

к.е.н., доцент,
завідувач кафедри економіки
та підприємництва
імені професора І.М. Брюховецького,
Сумський національний аграрний
університет

Максичка А.Ю.²

аспірант,
Сумський національний аграрний
університет

Kovbasa Oleksandr

Sumy National Agrarian University

Maksychka Artur

Sumy National Agrarian University

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку аграрного сектору України особливої актуальності набуває проблематика функціонування та розвитку малих підприємств, які відіграють стратегічно важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави та соціально-економічному розвитку сільських територій.

Незважаючи на значний потенціал малого підприємництва в аграрному секторі, його розвиток стримується численними перешкодами структурного та інституційного характеру, що потребують

системного дослідження та розробки ефективних механізмів їх подолання. Особливо гостро постають питання обмеженого доступу малих підприємств до фінансових ресурсів, недосконалості інфраструктури аграрного ринку, нерівних умов конкуренції з великими агрохолдингами та складності земельних відносин. При цьому існуючі механізми державної підтримки малого агробізнесу не забезпечують достатніх стимулів для його сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2593-0362>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1599-2713>

В умовах динамічних змін глобального агропродовольчого ринку та зростаючих вимог до якості продукції особливої актуальності набуває визначення стратегічних напрямів розвитку малих аграрних підприємств та формування дієвих механізмів їх реалізації. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження сучасного стану, проблем та перспектив розвитку малого підприємництва в аграрному секторі України з метою розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення його ролі у забезпеченні сталого розвитку сільського господарства та сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичною основою дослідження стали наукові праці вітчизняних вчених, які зробили вагомий внесок у вивчення проблематики розвитку малого підприємництва в аграрному секторі. Зокрема, І.І. Боришкевич досліджував стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств [1], а Є.О. Ланченко та В.М. Івченко зосередили увагу на розвитку малих форм господарювання в аграрному секторі економіки [2]. Теоретико-методологічні засади розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні ґрунтовно розглянуті у працях Ю.О. Лупенка, М.Й. Маліка та О.Г. Шпикуляка [3]. Значний внесок у дослідження перспектив розвитку малих аграрних підприємств у контексті формування ринку землі зробили Д.В. Неміш, М.М. Гуменюк, І.Ф. Баланюк та Д.І. Шеленко [4]. Проблемні питання та перспективи розвитку аграрного бізнесу в Україні детально проаналізовані у працях Т.І. Олійник та В.В. Сотули [5]. Важливе значення мають дослідження Н.М. Польової та А.О. Бойко щодо ролі малих форм підприємництва в стратегії розвитку аграрного бізнесу [6]. Питання організації малого бізнесу в аграрній сфері регіону висвітлені у роботах А.А. Радченка та О.Г. Підвальної [7]. Сучасні виклики та питання цифровізації аграрних підприємств досліджували О.В. Ревенко, Т.Ф. Ларіна та В.О. Іванова [8]. В.В. Русанюк зосередив увагу на сутності і цілях державної підтримки малого та середнього підприємництва в аграрному секторі [9]. Аналіз стану та проблем розвитку малого підприємництва в Україні здійснено у працях І.С. Сидорука [10]. О.Г. Шпикуляк та О.В. Алексєєва досліджували розвиток фермерських господарств в організаційно-економічному забезпеченні зайнятості населення [11].

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення та обґрунтування стратегічних напрямів розвитку малих підприємств в аграрному секторі України, виявлення ключових перешкод, що стримують їх розвиток, та розробка практичних рекомендацій щодо механізмів їх подолання для забезпечення сталого функціонування малого агробізнесу в сучасних економічних умовах. Досягнення поставленої мети передбачає

систематизацію основних проблем розвитку та визначення пріоритетних напрямів державної політики щодо підтримки малих аграрних підприємств з урахуванням їх ролі у забезпеченні продовольчої безпеки держави та соціально-економічного розвитку сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Малі підприємства відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку аграрного сектору України, виступаючи потужним драйвером економічного зростання та соціального розвитку сільських територій. Їхнє значення проявляється насамперед у забезпеченні продовольчої безпеки держави через виробництво широкого асортименту сільськогосподарської продукції, особливо в трудомістких його галузях, таких як овочівництво, садівництво, нішеві культури, екологічно чиста продукція тощо [6, с. 90].

Також важливо підкреслити соціально-економічний аспект функціонування малих аграрних підприємств, адже вони створюють робочі місця у сільській місцевості, що сприяє зниженню рівня безробіття та трудової міграції сільського населення. Ці підприємства також забезпечують стабільне джерело доходів для сільських жителів, підвищуючи їхній життєвий рівень та сприяючи розвитку сільських територій. Через сплату податків до місцевих бюджетів малі підприємства сприяють фінансовій спроможності територіальних громад та їх сталому розвитку. Вони здатні швидко адаптувати свою виробничу програму, впроваджувати інновації та освоювати нові ніші ринку. Це особливо важливо в умовах динамічних змін глобального агропродовольчого ринку та зростаючих вимог споживачів до якості продукції [1; 2; 9].

Стратегічні пріоритети розвитку малого підприємництва в аграрному секторі України формується з урахуванням сучасних викликів та потреб галузі. Ключовим напрямком є модернізація технологічної бази малих сільськогосподарських підприємств, що передбачає оновлення застарілого обладнання та впровадження інноваційних технологій виробництва. Це дозволить підвищити продуктивність праці та конкурентоспроможність продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках [8, с. 77] (табл. 1).

На думку Т. І. Олійник та В. В. Сотула, важливим стратегічним пріоритетом є забезпечення доступу малих агропідприємств до фінансових ресурсів через розвиток системи мікrokредитування, державної підтримки та залучення інвестицій. Створення сприятливих умов для фінансування дозволить підприємцям розширювати виробництво, впроваджувати нові технології та покращувати якість продукції. Також розвиток кооперації та інтеграційних зв'язків між малими агропідприємствами сприятиме посиленню їх ринкових позицій. Об'єднання зусиль у сферах закупівлі

Стратегічні пріоритети розвитку малого підприємництва в аграрному секторі України

Стратегічні пріоритети	Характеристика та обґрунтування
Технологічна модернізація	Оновлення застарілого обладнання, впровадження інноваційних технологій виробництва для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності
Фінансове забезпечення	Розвиток системи мікрокредитування, державної підтримки та залучення інвестицій для розширення виробництва
Розвиток кооперації	Формування інтеграційних зв'язків між підприємствами для оптимізації витрат та посилення ринкових позицій
Експортний потенціал	Створення експортних об'єднань, забезпечення відповідності продукції міжнародним стандартам якості
Кадрове забезпечення	Організація навчальних програм, консультаційна підтримка, впровадження сучасних методів управління
Інфраструктурний розвиток	Створення агроконсалтингових центрів, лабораторій якості продукції, логістичних комплексів
Екологізація виробництва	Розвиток органічного землеробства, впровадження ресурсозберігаючих технологій та методів сталого землекористування
Цифровізація	Впровадження систем точного землеробства, автоматизація процесів, розвиток електронної комерції
Державна підтримка	Створення сприятливого регуляторного середовища, податкові стимули, цільові програми розвитку
Ринкова інтеграція	Розвиток збутових мереж, створення оптових ринків, формування стійких зв'язків з переробними підприємствами

Джерело: складено авторами на основі [5; 6; 8]

ресурсів, переробки та збуту продукції дозволить оптимізувати витрати та підвищити ефективність діяльності. Особливу увагу слід приділити розвитку експортного потенціалу малих підприємств через створення експортних об'єднань та забезпечення відповідності продукції міжнародним стандартам якості [5, с. 138].

Підвищення кваліфікації кадрів та впровадження сучасних методів управління є невід'ємною складовою стратегічного розвитку. Це включає організацію навчальних програм, консультаційну підтримку та поширення передового досвіду господарювання. Важливим є також розвиток інфраструктури підтримки малого підприємництва, включаючи створення агроконсалтингових центрів, лабораторій якості продукції та логістичних комплексів.

Як зазначають О. Ревенко та ін., цифровізація агробізнесу та впровадження інформаційних технологій є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності малих підприємств. Це включає використання систем точного землеробства, автоматизацію процесів управління та впровадження сучасних методів збору та аналізу даних. Розвиток електронної комерції та цифрових платформ для збуту продукції відкриває нові можливості для малих виробників [8, с. 77].

Реалізація зазначених стратегічних пріоритетів потребує комплексного підходу та координації зусиль держави, бізнесу та суспільства, що дозволить створити сприятливі умови для сталого розвитку малого підприємництва в аграрному секторі

та підвищення його ролі в забезпеченні продовольчої безпеки країни та сприяти розвитку сільських територій.

На шляху розвитку малих аграрних підприємств постає низка суттєвих перешкод, які потребують системного вирішення.

Так, ключовою проблемою залишається обмежений доступ до фінансових ресурсів, оскільки банки часто розглядають малі аграрні підприємства як високоризикових позичальників, пропонує їм кредити під високі відсотки або взагалі відмовляючи у фінансуванні. Це суттєво ускладнює можливості для модернізації виробництва та впровадження сучасних технологій (табл. 2).

Значною перешкодою є також недосконалість інфраструктура аграрного ринку, зокрема проблеми з логістикою, зберіганням та реалізацією продукції. Малі підприємства часто не мають власних складських приміщень та холодильного обладнання, що змушує їх продавати продукцію за заниженими цінами одразу після збору врожаю. Крім того, існує проблема нерівного доступу до ринків збуту, де великі агрохолдинги мають значні переваги завдяки налагодженим каналам дистрибуції та можливості формувати великі партії однорідної продукції [5, с. 141; 6, с. 91–92].

Д. В. Неміш, М. М. Гуменюк та ін. в своїх працях зазначають, що суттєвим викликом є недостатній рівень державної підтримки та складність її отримання через бюрократичні перепони. Малим підприємствам часто бракує ресурсів та компетенцій для належного юридичного супроводу своєї

Перешкоди розвитку малих аграрних підприємств та механізми їх подолання

Перешкоди розвитку малих аграрних підприємств	Характеристика	Механізми вирішення
Фінансові обмеження	Складність отримання кредитів, високі відсоткові ставки, обмежений доступ до фінансових ресурсів для модернізації виробництва	Розробка спеціальних кредитних програм для малих агропідприємств, впровадження механізмів гарантування кредитів державою, створення кредитних спілок тощо
Інфраструктурні проблеми	Недостатньо розвинена логістика, відсутність складських приміщень та холодильного обладнання, проблеми зі зберіганням продукції	Створення кооперативних складських комплексів, розвиток регіональних логістичних центрів, державне співфінансування будівництва складської інфраструктури
Ринкові бар'єри	Нерівний доступ до ринків збуту, складність формування великих партій продукції, домінування агрохолдингів у каналах дистрибуції	Розвиток сільськогосподарської кооперації, створення оптових ринків сільгосппродукції, підтримка участі малих підприємств у публічних закупівлях
Державна підтримка	Бюрократичні перепони при отриманні допомоги, складність оформлення документації, недостатній рівень підтримки	Спрощення процедур отримання державної підтримки, створення єдиного інформаційного вікна, збільшення фінансування цільових програм
Земельні питання	Проблеми доступу до земельних ресурсів, складність оформлення землі в оренду, конкуренція з великими підприємствами	Вдосконалення механізмів оренди землі, запровадження пільгових умов викупу землі для малих підприємств, створення прозорого ринку землі
Кадрове забезпечення	Низький рівень професійної підготовки працівників, обмежений доступ до навчання та консультаційних послуг	Створення мережі аграрних дорадчих служб, організація навчальних програм та тренінгів, співпраця з аграрними навчальними закладами
Технологічні обмеження	Застаріла техніка та обладнання, обмежені можливості впровадження інновацій, низька автоматизація процесів	Впровадження програм компенсації вартості техніки, створення технологічних парків, розвиток машинно-тракторних станцій на кооперативних засадах
Законодавча нестабільність	Часті зміни в регуляторному середовищі, непередбачуваність податкової політики, складність довгострокового планування	Встановлення мораторію на зміни базових умов ведення агробізнесу, запровадження спрощеної системи оподаткування, створення стабільного регуляторного середовища

Джерело: складено авторами на основі [4–6; 10]

діяльності та подання необхідної документації для участі в державних програмах підтримки. Також вагомою перешкодою є недосконалість земельних відносин та складність доступу до земельних ресурсів, особливо в умовах конкуренції з великими агрохолдингами. Okремо варто відзначити проблему нестабільності законодавчої бази та регуляторного середовища, що створює додаткову невизначеність для малого агробізнесу та ускладнює довгострокове планування діяльності [4, с. 84].

Негативно впливає на розвиток малих аграрних підприємств і недостатній рівень професійної підготовки кадрів та обмежений доступ до сучасних агротехнологій і консультаційних послуг. Це призводить до нижчої продуктивності праці та ефективності виробництва порівняно з великими підприємствами.

Для подолання перешкод розвитку малих аграрних підприємств необхідно впровадити комплекс взаємопов'язаних механізмів. У фінансовій сфері важливо розробити спеціальні кредитні

програми та впровадити державні гарантії за кредитами. Інфраструктурні проблеми можна вирішити через створення кооперативних складських комплексів та регіональних логістичних центрів. Для подолання ринкових бар'єрів доцільно розвивати сільськогосподарську кооперацію та створювати оптові ринки сільгосппродукції. Державна підтримка має бути спрощена через створення єдиного інформаційного вікна та збільшення фінансування цільових програм. Земельні питання потребують вдосконалення механізмів оренди та запровадження пільгових умов викупу землі для малих підприємств. Кадрові проблеми можна вирішити створенням мережі аграрних дорадчих служб та організацією навчальних програм. Технологічні обмеження долаються через програми компенсації вартості техніки та створення технологічних парків. Законодавча нестабільність може бути подолана встановленням мораторію на зміни базових умов ведення агробізнесу та запровадженням спрощеної системи оподаткування [5; 10].

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що малі підприємства відіграють визначальну роль у розвитку аграрного сектору України, виступаючи важливим елементом забезпечення продовольчої безпеки та соціально-економічного розвитку сільських територій. Їх значення проявляється через створення робочих місць, забезпечення стабільних доходів сільського населення та наповнення місцевих бюджетів. Дослідження виявило ключові стратегічні напрями розвитку малого підприємництва в аграрному секторі, серед яких особливе значення мають технологічна модернізація, розвиток фінансового забезпечення, кооперації та експортного потенціалу, кадрове забезпечення і ін. Водночас встановлено, що розвиток малих аграрних підприємств стримується низкою суттєвих перешкод, зокрема обмеженим доступом до фінансових ресурсів, недосконалою інфраструктурою аграрного ринку, нерівним доступом до ринків збуту, недостатнім рівнем державної підтримки та складністю земельних відносин. Подолання цих перешкод потребує впровадження комплексу взаємопов'язаних механізмів, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва в аграрному секторі.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі мають бути зосереджені на розробці конкретних механізмів та інструментів реалізації визначених стратегічних пріоритетів розвитку малих аграрних підприємств. Зокрема, актуальним є дослідження інноваційних моделей фінансування малого агробізнесу, включаючи альтернативні джерела залучення капіталу та нові фінансові інструменти. Важливим напрямом подальших наукових розвідок має дослідження механізмів розвитку сільськогосподарської кооперації та інтеграційних зв'язків між малими підприємствами для посилення їх конкурентних позицій на ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Боришкевич І. І. Стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Економічні науки.* 2017. № 12 (1). С. 6-12.
2. Ланченко Є. О., Івченко В. М. Розвиток малих форм господарювання в аграрному секторі економіки. *Економічний вісник університету.* 2023. № 56. С. 19-28.
3. Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. Теоретико-методологічні засади розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. *Економіка АПК.* 2021. № 8. С. 31-39.
4. Неміш Д. В., Гуменюк М. М., Баланюк І. Ф., Шеленко Д. І. Перспективи розвитку малих аграрних підприємств регіону у контексті формування ринку землі. *Інноваційна економіка.* 2021. № 5-6. С. 80-86.

5. Олійник Т. І., Сотула В. В. Розвиток аграрного бізнесу в Україні: проблемні питання та перспективи їх рішення. *Молодий вчений.* 2024. № 1 (125). С. 136-142.

6. Польова Н. М., Бойко А. О. Значення малих форм підприємництва в стратегії розвитку аграрного бізнесу. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво.* 2024. № 2 (132). С. 88-92.

7. Радченко А. А., Підвальна О. Г. Організування малого бізнесу в аграрній сфері регіону. *Вчені записки Університету «КРОК».* 2020. № 3 (59). С. 224-235.

8. Ревенко О. В., Ларіна Т. Ф., Іванова В. О. Розвиток конкурентних переваг аграрного підприємства: сучасні виклики та питання цифровізації. *Український журнал прикладної економіки та техніки.* 2024. Том 9. № 4. С. 75-79.

9. Русанюк В. В. Сутність і цілі державної підтримки малого та середнього підприємництва в аграрному секторі. *Економіка АПК.* 2021. № 2. С. 102-111.

10. Сидорук І.С. Аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Підприємництво та інновації.* 2021. № 18. С. 67-72.

11. Шпикуляк О. Г., Алексеева О. В. Розвиток фермерських господарств в організаційно-економічному забезпеченні зайнятості населення. *Економіка АПК.* 2021. № 4. С. 95-107.

REFERENCES:

1. Boryshkevych I. I. (2017) Stratehichni napriamy zabezpechennia konkurentospromozhnosti silskohospodarskykh pidpriemstv [Strategic directions for ensuring the competitiveness of agricultural enterprises]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Serii: Ekonomichni nauky – Bulletin of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University. Series: Economic Sciences,* vol. 12(1), pp. 6-12.
2. Lanchenko Ye. O., Ivchenko V. M. (2023) Rozvytok malykh form hospodariuvannia v ahrarnomu sektori ekonomiky [Development of small forms of management in the agricultural sector of the economy]. *Ekonomichniy visnyk universytetu – University Economic Bulletin,* vol. 56, pp. 19-28.
3. Lupenko Yu. O., Malik M. Y., Shpykuliak O. H. (2021) Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku silskohospodarskoi kooperatsii v Ukraini [Theoretical and methodological principles of agricultural cooperation development in Ukraine]. *Ekonomika APK,* vol. 8, pp. 31-39.
4. Nemish D. V., Humeniuk M. M., Balauiuk I. F., Shelenko D. I. (2021) Perspektyvy rozvytku malykh ahrarnykh pidpriemstv rehionu u konteksti formuvannia rynku zemli [Prospects for the development of small agricultural enterprises in the region in the context of land market formation]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative Economy,* vol. 5-6, pp. 80-86.
5. Oliiynk T. I., Sotula V. V. (2024) Rozvytok ahrarnoho biznesu v Ukraini: problemni pytannia ta perspektyvy yikh rishennia [Development of agricultural business in Ukraine: problematic issues and prospects for

their solution]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, vol. 1(125), pp. 136-142.

6. Polova N. M., Boiko A. O. (2024) Znachennia malykh form pidpriemnytstva v stratehii rozvytku ahrarnoho biznesu [The importance of small forms of entrepreneurship in agricultural business development strategy]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo – State and Regions. Series: Economics and Entrepreneurship*, vol. 2(132), pp. 88-92.

7. Radchenko A. A., Pidvalna O. H. (2020) Orhanizuvannia maloho biznesu v ahrarnii sferi rehionu [Organizing small business in the agricultural sector of the region]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK» – Scientific Notes of KROK University*, vol. 3(59), pp. 224-235.

8. Revenko O. V., Larina T. F., Ivanova V. O. (2024) Rozvytok konkurentnykh perevah ahrarnoho pidpriemstva: suchasni vyklyky ta pytannia tsyfrovizatsii [Development of competitive advantages of agricultural enterprise: modern challenges and digitalization

issues]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniki – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, vol. 9(4), pp. 75-79.

9. Rusaniuk V. V. (2021) Sutnist i tsili derzhavnoi pidtrymky maloho ta serednoho pidpriemnytstva v ahrarnomu sektori [The essence and goals of state support for small and medium enterprises in the agricultural sector]. *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 102-111.

10. Sydoruk I. S. (2021) Analiz stanu ta problemy rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini [Analysis of the state and problems of small business development in Ukraine]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation*, vol. 18, pp. 67-72.

11. Shpykuliak O. H., Aliksieieva O. V. (2021) Rozvytok fermerskykh gospodarstv v orhanizatsiino-ekonomichnomu zabezpechenni zainiatosti naselennia [Development of farms in the organizational and economic provision of employment]. *Ekonomika APK*, vol. 4, pp. 95-107.